

Творче використання історичного досвіду соціального виховання має визначати напрями подальшої роботи щодо вдосконалення змісту, форм і методів виховного впливу на дітей, зокрема, на дітей з особливими потребами з урахуванням сучасних тенденцій розвитку спеціальної освіти.

Література

1. Андреева И.Н. Антология по истории и теории социальной педагогики : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / И.Н. Андреева. – М. : Академия, 2000. – 176 с.
2. Джурицкий А.Н. История педагогики / А.Н. Джурицкий. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 432 с.
3. Жураковский Г.Е. Очерки по истории античной педагогики / Г.Е. Жураковский. – М. : Изд. акад. пед. наук РСФСР, 1963. – 510 с.
4. Иорданский Н.Н. Основы и практика социального воспитания / Н.Н. Иорданский. – 2-е изд. – М. : Работник просвещения, 1924. – 190 с.
5. История социальной педагогики: становление и развитие зарубежной социальной педагогики : учеб. для студ. / [В.И. Беляев, Т.А. Дубровская и др.] – М. : Гардарики, 2003. – 255 с.
6. История социальной педагогики : хрестоматия-учебник / [под ред. М.А. Галагузовой]. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 544 с.
7. Модзольский Л.Н. Очерк истории воспитания и обучения с древнейших времен до наших дней / Л.Н. Модзольский. – СПб. : Н.Г. Мартынов, 1892. – 433 с.
8. Никитин В.А. Начала социальной педагогики : учеб. пособ. / В.А. Никитин. – 2-е изд. – М. : Московск. псих.-соц. институт : Флинта, 1999. – 72 с.
9. Новгородський Р.Г. З історії становлення соціального виховання на Україні (початок ХХ століття) / Р.Г. Новгородський // Психолого-педагогічні науки. – 2003. – № 3. – С. 108–111.
10. Педагогические воззрения Платона и Аристотеля. – Пг. : Школа и жизнь, 1916. – 103 с.
11. Социальная педагогика : учеб. пособ. для студентов высших учебных заведений / [под ред. В.А. Никитина]. – М. : ВЛАДОС, 2002. – 272 с.
12. Фирсов М.В. История социальной работы в России : учеб. пособ. для студентов высшей школы / М.В. Фирсов. – М. : Триста, 2004. – 608 с.

КАЗАКОВА Н.В., ПІСОЦЬКА Л.С.

УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ З ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Педагогічна практика є визначальною ланкою в системі професійної підготовки вчителя початкових класів, яка забезпечує фундамент для формування основних умінь і навичок професійної діяльності. У сформованій системі педагогічної практики в структурі професійної підготовки вчителя початкових класів значна роль відводиться практиці з позакласної виховної роботи, яка включає в себе оволодіння студентами методикою виховної роботи у всій її багатоманітності та складності, а також уміннями психолого-педагогічного спостереження та аналізу.

Науково обґрунтована система організації практики з позакласної виховної роботи в школі у вищому навчальному педагогічному закладі може бути створена за певних умов. Результати проведеного дослідження показали, що викладачі вищих педагогічних закладів мають не зовсім чітке уявлення щодо комплексу умов, які забезпечать успішну організацію практики з позакласної виховної роботи майбутніх учителів початкових класів.

Теоретична та практична підготовка вчителя до виховної діяльності висвітлена в працях І.Д. Беха, В.І. Воробей, О.В. Киричука, Б.С. Кобзаря, М.В. Левківського, В.І. Лозової, Г.В. Троцько та ін. Шляхи підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи розроблені у дослідженнях А.Й. Капської, Л.О. Хомич, Т.І. Шанської, О.Л. Шквир та ін. Проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи з молодшими школярами у про-

цесі педагогічної практики розкрито у працях Г.Г. Кіт, Л.А. Машкіної, Т.Д. Мишковської, Г.Є. Мітіна та ін.

Безумовно, кожна з наукових праць є самодостатньою, цінною для вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. У дослідженнях розкрито ті чи інші умови, проте ми вважаємо, що необхідно проаналізувати та охарактеризувати комплекс умов. Науково-педагогічні знання про умови організації практики з позакласної виховної роботи важливі для правильного оцінювання стану цього напрямку роботи, а також для правильного прогнозування і планування розвитку процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Тому виникла необхідність у розробці та теоретичному обґрунтуванні умов організації практики з позакласної виховної роботи майбутніх учителів початкових класів.

Метою статті є розкриття сутності умов організації практики з позакласної виховної роботи майбутніх учителів початкових класів.

Поняття “умова” є загальнонауковим, його розглядають із філософської й педагогічної точок зору. Філософське розуміння полягає в тому, що умова – це те, від чого залежить предмет, комплекс предметів, характер їх взаємодії; його наявність дає можливість існування, функціонування та розвитку цього предмета [5]. У педагогіці “умови” розглядаються як обставини, від яких що-небудь залежить, які визначають ті чи інші наслідки, існування яких перешкоджає одним процесам або явищам і сприяє іншим [1]. Тому умови організації практики з позакласної виховної роботи в школі ми розглядаємо як сукупність обставин, за яких вона відбувається і які сприяють її успішності. При цьому до обставин віднесено: об’єкти навколишньої дійсності; суб’єкти процесу виконання професійної діяльності; специфіку практики з позакласної виховної роботи в школі; засоби, методи й форми організації та реалізації педагогічної практики.

Педагогічна практика з позакласної виховної роботи може стати ефективним засобом підготовки майбутніх педагогів до педагогічної діяльності, коли в самого студента є бажання, прагнення стати гарним педагогом-вихователем, коли він свідомо організовує процес своєї професійної самоосвіти й самовиховання, коли він усвідомлює свою професійну відповідальність за виховання підростаючого покоління, тому як одну з найважливіших умов організації практики з позакласної виховної роботи в школі у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів ми виділяємо формування позитивної мотивації у студентів на виховну роботу з дітьми у школі. *До умов формування у студентів позитивної мотивації на виховну роботу з дітьми у школі віднесено:*

- забезпечення професійної спрямованості навчально-виховного процесу;
- створення ситуації успіху в процесі педагогічної практики;
- застосування активних методів навчання та практичної діяльності: неімітаційні активні методи навчання (педагогічні ситуації), імітаційні (ігрові – ділова гра, сюжетно-рольові ігри; неігрові – аналіз конкретних ситуацій, мозкова атака, вирішення ситуаційних завдань), залучення студентів до дослідної діяльності.

Для розвитку потреби в знаннях з виховної роботи та інтересу до оволодіння ними викладачі можуть використовувати різноманітні шляхи і засоби. Серед них:

- викладання, що захоплює, новизна навчального матеріалу, використання яскравих прикладів і фактів у процесі викладу нового матеріалу, зв’язок

із життям, показ практичного застосування знань у зв'язку з життєвими планами й орієнтаціями студентів;

- використання нових і нетрадиційних форм навчання, проблемне навчання, евристичне навчання, навчання з комп'ютерною підтримкою, застосування мультимедіа-систем, використання інтерактивних комп'ютерних засобів;
- взаємонавчання, оцінювання усних відповідей і письмових робіт однокласників, допомога слабшим студентам;
- участь у дискусіях і обговореннях, відстоювання власної думки, постановка запитань своїм товаришам і викладачам, створення ситуацій самоперевірки, аналізу особистих пізнавальних і практичних дій тощо.

Дієвим фактором, з цього погляду, є й особистість керівника практики, його ерудиція, майстерність викладання. Викладач, який досконало і глибоко володіє методикою виховної роботи у початковій школі, логічно, чітко, доступно консультує студентів, оперує цікавими деталями, фактами, вражає студентів широким кругозором, захоплює своєю освіченістю. У цьому випадку спрацьовує психологічний механізм наслідування. Студенти переживають внутрішні суперечності між наявним і необхідним рівнем своїх знань, що й стимулює їх до більш активної практичної діяльності.

Мотивація на успіх є позитивною, студент, починаючи справу, перебаचाє досягнення чогось конструктивного, необхідного, в основі його активності лежать надія на успіх і потреба в його досягненні. Мотивація на невдачу – негативна, активність студента спрямована на уникнення зриву, осуду, покарання. Ще не розпочавши справу, студент уже боїться можливої невдачі, зовсім не сподіваючись на досягнення успіху. Вважаємо, що необхідно створювати ситуації успіху для студентів у процесі педагогічної практики. Своєчасно створена для таких студентів ситуація успіху стимулює задоволення, почуття радості, вселяє віру у свої сили. Студент починає розуміти, що становище не безнадійне, що його зусилля, спрямовані на оволодіння знаннями, дали і можуть давати позитивні результати. Для здібних студентів, коли навчання дається легко, ситуація інтелектуального задоволення виникає тоді, коли долається вищий рівень труднощів, тому досвідчені керівники практики пропонують групі практикантів завдання трирівневої складності: творчі, конструктивні, репродуктивні.

Однією з умов організації практики з позакласної виховної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах нами визначено *удосконалення спеціальної підготовки студентів до проходження практики з позакласної виховної роботи в школі*, яка включає:

- забезпечення студентів сучасними інструктивно-методичними і довідковими матеріалами з методики виховної роботи;
- спрямування студентів на дослідну діяльність під час вивчення предметів психолого-педагогічного циклу;
- удосконалення структури і змісту спеціальної підготовки майбутніх учителів початкових класів до практики з позакласної виховної роботи в школі.

Аналіз інструктивно-методичної літератури з позакласної виховної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах дав змогу визначити такі основні її види: нормативні документи, методичні посібники та рекомендації, науково-методичні розробки.

Основними нормативними документами, які розкривають сутність практики, особливості її організації й керівництва, визначають права й обов'язки студентів педагогічних навчальних закладів, є Положення Міністерства освіти і науки України “Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України” [2], програми педагогічної практики [3; 4], інструкції та рекомендації, адресовані, насамперед, керівникам педагогічної практики у вищому навчальному закладі. Відповідно до цих документів розробляються навчально-методичні посібники, які призначені як для студентів, так і для організаторів практики, методистів, керівників дитячих установ. У них розкриваються завдання, зміст, форми й методи організації діяльності студентів у процесі педагогічної практики, її місце в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів на основі узагальнення досвіду провідних педагогічних навчальних закладів країни.

Для того, щоб студенти зрозуміли зміст практики з позакласної виховної роботи в школі, а також які види діяльності вони повинні здійснювати в ході практики, необхідно їх забезпечити інструктивно-методичними рекомендаціями. На наш погляд, методичні рекомендації для студентів з позакласної виховної роботи в школі повинні містити такі структурні підрозділи:

1. Мета, завдання і зміст практики “Позакласна виховна робота в школі”.
2. Організація педагогічної практики.
3. Вимоги до знань, практичних умінь і навичок студентів, контроль та їх оцінювання.
4. Вимоги до оформлення звітної документації з педагогічної практики “Позакласна виховна робота в школі”.
5. Методичні підходи до організації та проведення позакласної виховної роботи в початковій школі (напрями виховної роботи, форми і методи роботи з молодшими школярами; орієнтовна тематика позакласних виховних заходів з учнями початкових класів; особливості підготовки й проведення виховних заходів; схеми аналізу та самоаналізу різних форм виховної роботи).
6. Рекомендована література.

Ми вважаємо, що доцільним є також забезпечення студентів методичними рекомендаціями щодо виконання завдань практики з позакласної виховної роботи в школі, які допоможуть їм успішно оволодіти необхідними практичними вміннями й навичками.

Однією з умов, що підвищують рівень спеціальної підготовки до педагогічної практики з позакласної виховної роботи, є *спрямування студентів на дослідну діяльність під час вивчення предметів психолого-педагогічного циклу*, зокрема питань, що розкривають сутність виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку. Варто рекомендувати студентам ознайомитися з науково-методичною літературою, у якій висвітлено методичні підходи щодо реалізації завдань з виховної роботи у початковій школі; запропонувати виконувати творчі завдання (виявити якості особистості учня, вчителя початкових класів, особливостей розвитку учнівського колективу тощо).

У ході дослідження виявлено, що в більшості педагогічних навчальних закладів уся підготовка студентів до цього виду практики здійснюється при вивченні спецкурсу “Вступ до спеціальності” на першому році навчання. Студентам читають лекції, що висвітлюють лише окремі сторони організації виховної

роботи в школі, вони вивчають прийоми педагогічного спілкування, а також відбувається ознайомлення зі школою – об'єктом майбутньої педагогічної практики. Проте слід відзначити, що в програмі спецкурсу незначну частку займають практичні та лабораторні заняття.

Ми вважаємо, що в процесі вивчення спецкурсу “Вступ до спеціальності” майбутні вчителі початкових класів мають поринути в атмосферу майбутньої професійної діяльності, відчути ритм, насиченість, специфіку заходів у початковій школі; цілеспрямовано й постійно накопичувати необхідний для практики методичний матеріал, прочитати велику кількість необхідної сучасної літератури; осмислювати, визначати своє ставлення до професії вчителя початкових класів, тому пропонуємо ввести у спецкурс такі теми: “Мета, завдання і зміст виховної роботи у початковій школі”, “Форми і методи виховної роботи з молодшими школярами”, “Позакласні заняття у початковій школі, методика їх підготовки та проведення”, “Врахування вчителями початкових класів вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів при доборі змісту, форм і методів виховної роботи у класі”. Вивчення перелічених тем дасть змогу студентам отримувати знання щодо професійної діяльності вчителя початкових класів у позаурочний час; визначати зміст, методи, засоби й форми організації виховної роботи з молодшими школярами; складати плани підготовки і проведення виховного заходу. Важливим є проведення лабораторних занять, які відбуватимуться в початковій школі, де студенти, спостерігаючи за педагогічною діяльністю вчителя початкових класів у позаурочний час, оволодівають методикою проведення різних форм виховної роботи з молодшими школярами та технікою спілкування з ними.

У ході практичних занять студенти повинні мати можливість оволодіти основами організаторських умінь і деякими прикладними педагогічними вміннями, без яких просто не можна собі уявити спілкування з учнями початкових класів: провести нескладну спортивну гру, розповісти казку, сформулювати мету та завдання виховного заняття тощо.

На наш погляд, для вдосконалення спеціальної підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення практики з позакласної виховної роботи доцільно надати студентам можливість обирати факультативні курси. У деяких навчальних закладах педагоги змушені використовувати тільки цю форму підготовки студентів до роботи з дітьми в школі. Можна запропонувати на вибір такі факультативні курси: “Культура спілкування”, “Виховання грою”, “Школа передового педагогічного досвіду”, “Методика колективних творчих справ” та ін. Цей вид підготовки дає студентам отримати певні теоретичні знання з проблем виховання молодших школярів.

Отже, ґрунтуючись на принципі зв'язку теорії із практикою в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, спираючись на багаторічний досвід підготовки студентів до проходження педагогічної практики з позакласної виховної роботи, ми вважаємо доцільним: забезпечити єдність практичної й теоретичної підготовки студентів до позакласної виховної роботи в школі; активно використати всі можливості навчальної й позанавчальної діяльності студентів.

Ми вважаємо, що процес набуття навичок практичної діяльності в ході педагогічної практики може стати гуманним і ефективним за умови, що керівники практики вищого навчального закладу разом з учителями початкових кла-

сів, педагогічними працівниками школи створять *оптимальне середовище для самостійної діяльності студентів у період практики з позакласної виховної роботи*, в якому кожен студент зможе максимально реалізувати своє “Я”, виявити свою індивідуальність, розкрити творчий потенціал, задовольнити власні потреби. Насамперед, це попереднє проведення договірної кампанії з адміністрацією шкіл, у яких буде проходити педагогічна практика.

При укладанні договорів з адміністрацією шкіл необхідно враховувати ряд положень, які дають змогу домогтися вищих результатів практичної підготовки студентів. По-перше, очевидна *доцільність вибору баз (шкіл) для проходження практики*, причому більш вигідним є довгострокове співробітництво. Це дає змогу більш повно дізнатися про можливості тієї чи іншої школи для практичної підготовки студентів, налагодити ділові партнерські відносини з керівництвом шкіл; а також дає необхідні гарантії нормальних побутових і матеріально-технічних можливостей і умов, які значно підвищують результативність практичної підготовки під час практики.

Розподіл студентів має здійснюватися до початку практики з позакласної виховної роботи, а саме наприкінці попереднього семестру. Необхідно обирати бази проходження педагогічної практики, у яких виховна робота будується на основі нових ідей, напрямів, форм і методів роботи. Це дає можливість ознайомити майбутніх учителів початкових класів із засобами досягнення високого рівня взаємодії з молодшими школярами, залучити їх до педагогічної творчості. Такі школи мають бути визначені як базові, а також знаходитися поблизу вищого навчального закладу. Розподіл студентів за підгрупами у базовій школі буде ефективним, якщо врахувати бажання студента щодо місця проходження практики, вибору керівника практики. Керівниками практики в школі мають бути вчителі початкових класів з досвідом роботи, які професійно готові стати консультантами для студентів, продемонструвати зразки педагогічної діяльності, нетрадиційні інноваційні підходи щодо виховної роботи. Тому, наприклад, адміністрацією Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (проректор з педагогічної практики, відділ педагогічної практики) здійснюється підготовча робота до проведення практики з позакласної виховної роботи у третьому семестрі, коли збирається повноцінна інформація про навчально-виховні заклади (можливість та умови для роботи студентів-практикантів; підготовка педагогічного колективу до здійснення керівництва педагогічною практикою студентів; складання письмових угод; обговорення умов співпраці з базою практики; оцінювання студентів попередніх курсів щодо ефективності роботи закладу). Це дає можливість організувати практику з позакласної виховної роботи з урахуванням специфіки шкіл, традицій виховної роботи й особливостей контингенту дітей на настановчій конференції з практики з позакласної виховної роботи в школі.

Досвід показує, що значно підвищує рівень організації практики з позакласної виховної роботи в школі *постійна взаємодія вищого педагогічного навчального закладу і школи в організаційно-методичному забезпеченні практики*. Система партнерства академії і базових шкіл включає в себе спільну відповідальність за розробку та реалізацію програм педагогічної практики студентів; структуру і зміст педагогічної практики; форми роботи при позакласній виховній роботі; спільну перевірку кінцевого результату педагогічної практики. У

процесі дослідження нами виділено такі ефективні форми співпраці вищого педагогічного навчального закладу та школи в організації практики з позакласної виховної роботи в школі: узгодженість єдиної кадрової політики вищого педагогічного навчального закладу і школи; спільна діяльність викладачів навчального закладу і вчителів початкової школи в розробці програм, посібників, методичних рекомендацій з педагогічної практики; проведення настановчих і підсумкових конференцій, спільних семінарів; читання лекцій, курсів, спецкурсів; обмін науково-методичною літературою та інформацією; спільне проведення професійних конкурсів, “круглих столів”; створення відеоматеріалів з відкритими показовими заняттями; чітке визначення функціональних обов’язків суб’єктів управління і самоуправління педагогічної практики.

Таким чином, у ході дослідження виявлено комплекс умов організації практики з позакласної виховної роботи у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. До них віднесено:

1. Умови, спрямовані на формування позитивної мотивації у майбутніх учителів початкових класів на виховну роботу з дітьми в школі (забезпечення професійної спрямованості навчально-виховного процесу; створення ситуацій успіху в процесі підготовки й проходження практики з позакласної виховної роботи; застосування активних методів навчання та виховання у період навчальної й позанавчальної діяльності).

2. Умови, спрямовані на вдосконалення спеціальної підготовки студентів до проходження практики з позакласної виховної роботи в школі (забезпечення студентів сучасними інструктивно-методичними і довідковими матеріалами з методики виховної роботи у початковій школі; спрямування студентів на дослідну діяльність під час вивчення предметів психолого-педагогічного циклу; удосконалення структури і змісту спеціальної підготовки майбутніх учителів початкових класів до практики з позакласної виховної роботи (введення змін у спецкурс “Вступ до спеціальності”).

3. Умови, що забезпечують оптимальне середовище для самостійної діяльності студентів у період педагогічної практики (попереднє проведення договірної кампанії з адміністрацією шкіл; ранній розподіл студентів за школами; взаємодія вищого педагогічного навчального закладу і школи в організаційно-методичному забезпеченні практики).

Виокремлені умови взаємозумовлені й взаємозалежні. Ранній розподіл студентів на практику й об’єднання їх у групи можливий лише при попередньому проведенні договірної кампанії з адміністрацією шкіл. Завчасне укладання договорів не тільки забезпечує оптимальне середовище для самостійної педагогічної діяльності студентів у період практики, але й дає змогу вдосконалити систему керівництва практикою з позакласної виховної роботи. Орієнтація студентів на дослідну діяльність у процесі вивчення предметів психолого-педагогічного циклу буде успішною за умови формування позитивної мотивації на виховну роботу з дітьми школи, а також забезпечення студентів сучасними інструктивно-методичними і довідковими матеріалами.

Висновки. Наявність перелічених умов забезпечить оптимальний режим функціонування системи організації практики з позакласної виховної роботи в школі у вищому педагогічному навчальному закладі незалежно від адміністративно регі-

онального типу регіону та діяльності окремих конкретних осіб. Врахування цих умов сприятиме вдосконаленню організації практики з позакласної виховної роботи в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Однак проведене дослідження не висвітлює проблеми організації практики з позакласної виховної роботи в школі. Подальшого дослідження потребують такі її аспекти: формування дослідних умінь майбутніх учителів у процесі практики з позакласної виховної роботи в школі; підготовка студентів до практики з позакласної виховної роботи в процесі вивчення спецкурсу “Вступ до спеціальності” тощо.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Машкіна Л.А. Педагогічна практика у системі ступеневої підготовки вчителів початкових класів : [програма та метод. реком. щодо її реалізації] / Л.А. Машкіна. – Хмельницький : Вид-во ХГПІ, 2006. – 52 с.
3. Педагогічна практика з позакласної виховної роботи в школі : робоча програма для студ. зі спец. 5.010102 “Початкове навчання” / [укл. Н.В. Казакова]. – Хмельницький : Вид-во ХГПІ, 2008. – 10 с.
4. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.04.1993 р. № 93 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти України № 351 (0351281-94 від 20.12.94 р.)) // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1993. – № 17–18. – С. 16–30.
5. Філософська енциклопедія / [Ф.В. Константинов]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1970. – 740 с.

КАРАНДАШ М.М.

МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

У підготовці майбутнього вчителя оптимальним впливом є той, який спрямований, перш за все, на посилення внутрішньої активності особистості, дослідження власного “Я”, рух до Я-ідеального, тобто підсилення мотиваційної складової. Складним, як відомо, в цьому процесі є момент інтеріоризації.

Мета статті – розкрити формування толерантного ставлення в спілкуванні з оточуючими, які мають різні погляди на події та власні думки.

Під толерантністю в межах запропонованого дослідження ми розуміємо *професійно важливу якість учителя*, що виявляє свою сутність як здатність сприймати без агресії відмінні від його власних судження, способи життя, характер поведінки, зовнішність і будь-які інші особливості людей, які його оточують у сфері освітнього простору й соціокультурного середовища, шляхом встановлення з ними відносин довіри, співпраці, компромісу, радості, товарищескості, співпереживання та психологічного комфорту.

Моніторинг в освіті – спеціально організоване постійне спостереження, контроль за станом функціонування певних освітніх процесів з метою оцінювання ефективності та якості [1, с. 251].

Експериментальною базою дослідження було обрано Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького. Педагогічний експеримент (лат. *experimentum* – проба, дослід). Суть експерименту як методу дослідження полягає в спеціальній організації педагогічної діяльності учителів і учнів, вихователів і вихованців з метою перевірки й обґрунтування наперед розроблених теоретичних припущень або гіпотез. Якщо гіпотеза знаходить своє підтвердження в педагогічній практиці, дослідник робить відповідні теоретичні узагальнення й висновки.